

APRECIEREA PROBELOR ÎN PROCESUL CIVIL

Alexandru PRISAC,
doctor în dr., lector universitar, USEM

SUMMARY

This article contains analyzes of the provisions of the Civil Procedure Code of the Republic of Moldova on the assessment of the evidence. We defined the concept of assessing the evidence and highlighted the particularities of it as activity of subjects of probation. We highlighted all aspects of assessing the evidence in the civil trial and ways of assessing the evidence.

Also we have analyzed the rules which lead judges to assessing evidence from art. 130 of the Code of Civil Procedure of the Republic of Moldova.

Keywords: assessment, evidence, judgment, probation, process.

REZUMAT

Acest articol conține analiza prevederilor legale din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova privind aprecierea probelor. A fost definită noțiunea aprecierii probelor și menționate particularitățile ei ca activitate a subiecților probațiunii. Pentru evidențierea tuturor aspectelor aprecierii probelor în procesul civil au fost cercetate și felurile aprecierii probelor.

De asemenea, au fost analizate și regulile de care urmează a se conduce instanța de judecată la aprecierea probelor pornind de la prevederile art. 130 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: apreciere, probe, judecată, probațiune, proces.

Introducere. Ultima etapă a procesului de probație este aprecierea probelor. Aprecierea corectă a probelor de către instanța de judecată are o semnificație deosebită pentru adoptarea unei hotărâri judecătorești legale și întemeiate.

Nerespectarea regulilor privind aprecierea probelor duce la soluționarea eronată a pricinii civile, ceea ce are loc des în practica judiciară. Instituția aprecierii probelor este puțin cercetată în literatura de specialitate autohtonă. Concomitent imperfecțiunile în reglementările Codului de procedură civilă al Republicii Moldova [1] privind aprecierea probelor determină judecătorul de a fi indecis în aprecierea unor probe.

Metode aplicate și materiale utilizate. Rezultatele cercetării au fost obținute în urma utilizării următoarelor metode de cunoaștere: sinteza, analiza, și comparația. Metoda analitică a contribuit la evidențierea particularităților reglementării aprecierii probelor în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

Rezultatele obținute și discu-

ții. Aprecierea probelor este acea activitate a subiecților probațiunii care este guvernată în baza legilor logicii și normelor juridice prin care se determină relevanța, admisibilitatea, veridicitatea, suficiența, forța probantă și interconexiunii probelor. Este de remarcă că în Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nu se diferențiază noțiunea de apreciere și cercetare a probelor. Din acest considerent în art. 130 din CPC cuvintele cercetare au și sens de apreciere a probelor.

Unii autori consideră că aprecierea probelor se reduce la anumite operațiuni logice ale gândirii și din acest considerent depășesc sfera acțiunilor procesuale ale probațiunii judiciare. Cu alte cuvinte aprecierea probelor nu poate face obiectul reglementării juridice, deoarece procesul de gândire decurge în baza regulilor de gândire, și nu în baza normelor legale [6, p. 36-37].

Alți autori menționează că aprecierea probelor urmează a fi privită nu doar ca operație logică, dar și ca element component al întregului proces al probației judi-

ciare, care într-o anumită măsură este reglementată de normele procesual civile [8, p. 174].

Cu adevărat aprecierea probelor ca operațiune logică se manifestă în activitatea procesuală și este expusă într-o anumită măsură reglementării juridice. Normele de drept nu intervin în stabilirea ordinii proceselor logice ale gândirii, dar stabilesc condițiile și scopul aprecierii probelor, principiile de apreciere a probelor (art. 130 din CPC), expresia exterioară al rezultatului aprecierii probelor [4, p. 227]. (art. 241 alin. (5) din CPC).

Aprecierea probelor cuprinde două laturi: internă (logică) și externă (legală).

Latura logică rezidă în faptul că subiecții probațiunii îndeplinesc anumite operațiuni logice de analiză a probelor privind relevanța, admisibilitatea și veridicitatea acestora, precum și un ansamblu privitor la legătura lor reciprocă și suficientă pentru soluționarea pricinii (art. 130 alin. (3) din CPC).

Latura legală sau externă a aprecierii probelor se exprimă în următoarele: operațiunile logice sunt îndeplinite de subiecții rapor-

turilor procesual civile; obiect al examinării sunt doar probele ce au fost obținute cu respectarea prevederilor legii și cercetate nemijlocit de instanța de judecată; rezultatul aprecierii probelor este expus în anumite acte de procedură [4, p. 227] (art.134 alin. (4) din CPC).

Aprecierea probelor poate fi una de recomandare sau autoritară, în dependență de cine este înfăptuită aprecierea lor [4, p. 228].

Aprecierea probelor înfăptuită de participanții la proces poate avea caracter de recomandare. Această categorie de apreciere a probelor se conține, în special în luările de cuvânt ale participanților la proces și a reprezentanților săi făcute în cadrul susținerilor orale (art. 233 din CPC). Importanța acestei aprecieri rezidă în faptul că ea asigură aprecierea multiaspectuală a probelor luându-se în considerare părerea tuturor participanților la proces. Instanța ia în considerare părerea participanților la proces în ceea ce privește aprecierea probelor, însă nu este obligată să țină cont de ea [4, p. 228]. Instanța de judecată urmează să motiveze respingerea argumentelor aduse de participanții la proces în vederea susținerii poziției lor bazate pe aprecierea proprie a probelor.

Aprecierea făcută de instanța de judecată poartă un caracter autoritar, deoarece actele de dispoziție ale instanței judecătorești în care se expune sunt general obligatorii [4, p. 228].

În funcție de etapa procesului de apreciere a probelor, deosebim: aprecierea prealabilă a probelor, aprecierea finală a probelor și aprecierea de verificare.

Aprecierea prealabilă este atunci când se face de instanță în procesul acceptării și cercetării probelor pînă la retragerea completului în camera de deliberare pentru adoptarea hotărîrii. La această etapă rezultatul aprecierii

probelor se reflectă în încheierile instanței privind admiterea unor probe ca fiind pertinente sau privind refuzul în admiterea lor, în satisfacerea cererilor participanților la proces privind dispunerea expertizei suplimentare etc.

Aprecierea finală este atunci când se înfăptuiește de instanță în camera de deliberare și este expusă în hotărîrea judecătorească.

Aprecierea de verificare se face de instanțele judecătorești ierarhic superioare la examinarea apelului, recursului (art. 432 alin. (4) din CPC) sau a cererii de revizuire.

Aprecierea probelor se înfăptuiește cu respectarea următoarelor reguli (principii):

1) *Instanța judecătorească apreciază probele după intima ei convingere, călăuzindu-se de lege.* Regula dată are valoare de principiu – principiul liberei aprecieri a probelor. Aprecierea probelor după intima convingere înseamnă că însăși instanța care examinează pricina civilă urmează să determine veridicitatea și forța probantă a fiecărei probe în parte și, în ansamblu, a tuturor probelor.

Intima convingere a judecătorului nu trebuie de a fi înțeleasă ca o concluzie intuitivă. Aceasta urmează a fi întemeiată pe analiza tuturor probelor administrate. Argumentele privind aprecierea probelor urmează a fi menționate în hotărîrea instanței.

Alin. (1) al art. 130 din CPC stipulează anumite criterii puse la baza principiului liberei aprecieri a probelor:

- cercetarea multiaspectuală – ceea ce înseamnă o cercetare a fiecărei informații furnizată de proba prezentată. Acest criteriu prin esență este identic cu cel al cercetării complete a probei. În viziunea noastră legislatorul ar fi necesar să excludă acest criteriu care îl dublează pe cel menționat mai jos.

- cercetarea completă, care presupune cercetarea probei în măsura în care să fie obținută toată informația furnizată care se referă la circumstanțele pricinii.

- cercetarea nepărtinitoare, adică judecătorul urmează să cerceteze probele fără a avea un interes personal, direct sau indirect, în soluționarea pricinii ori să existe alte împrejurări care pun la îndoială obiectivitatea și nepărtinirea lui. Instanța de judecată nu va pune la baza motivării hotărîrii doar unele din informațiile furnizate de mijloacele de probațiune care susțin poziția uneia dintre părți, dar și celelalte informații care sunt și în favoare celeilalte părți.

- cercetarea nemijlocită, când instanța trebuie să vină în mod direct în contact cu întregul material probator și să perceapă nemijlocit toate elementele care ar putea influența soluționarea cauzei. Percepînd direct probele, judecătorii au o mai mare capacitate de a afla circumstanțele reale ale cauzei, decît dacă ar percepe aceste probe din documente în care au fost consemnate acestea [2, p. 52]. În cazul asigurării probelor și a delegațiilor judecătorești nu se încalcă regula cercetării nemijlocite a probelor.

- 2) *Nici un fel de probă nu are pentru instanța judecătorească o forță probantă prestabilită fără aprecierea lor.* Legea nu poate să stabilească că anumite probe sunt mai temeinice decît altele sau una este veridică și alta mai puțin veridică. Aceasta se apreciază de instanța judecătorească. Concluziile experților, depozițiile date în calitate de martor al persoanelor cu funcție de răspundere, documentele oficiale nu au o forță probantă prestabilită. Toate probele sunt cercetate și apreciate în egală măsură cu toate celelalte probe.

Nu poate fi stabilit dinainte în lege aprecierea corectă a veridici-

tății și a forței probante a probelor pentru fiecare pricină civilă concretă, deoarece aceasta depinde de circumstanțele fiecărei situații în parte [5, p. 182].

Instanțele ierarhic superioare, casînd hotărîrea și restituind pricina spre rejudecare, nu sunt în drept să dea indicații cum trebuie să fie apreciate probele existente la dosar. Potrivit art. 390 alin. (3) din CPC, instanța de apel, casînd integral sau parțial hotărîrea primei instanțe și restituind pricina spre rejudecare în prima instanță, nu este în drept să prejudicieze în opiniile sale că o anumită probă ar inspira să nu ai încredere, că unele probe ar fi mai temeinice decît altele.

Pertinența, admisibilitatea și veridicitatea probei reprezintă doar niște elemente ale aprecierii probelor. Însă este de menționată că în literatura de specialitate aceste elemente mai sunt privite și ca niște criterii de apreciere a probelor în procesul civil, care sunt divizate în două grupe: 1) criterii individuale, care sunt niște trăsături referitoare la fiecare probă în parte; 2) criterii sistemice, care sunt niște trăsături utilizate la aprecierea în ansamblul tuturor probelor cercetate [7, p. 91-93]. Alin. (3) al art. 130 din CPC prevede ambele grupe de criterii de apreciere a probelor:

a) criteriile individuale de apreciere a probelor: relevanța, admisibilitatea și veridicitatea probelor;

b) criteriile sistemice de apreciere a probelor: legătura reciprocă a probelor și suficiența pentru soluționarea pricinii.

În privința fiecărui criteriu ne vom expune mai jos.

a) *criteriile individuale de apreciere a probelor: relevanța, admisibilitatea și veridicitatea probelor.*

Pertinența probelor este legătura causală între conținutul probei și faptele care formează obiectul probației. Regula relevanței probelor include două aspecte de bază: 1) cercetarea tuturor probelor necesare examinării și soluționării pricinii civile; 2) excluderea probelor care nu au legătura cu pricina civilă (art. 121 din CPC).

Admisibilitatea probelor corespunde exigențelor legale ale sursei informației cu forma procesuală a acesteia. Pertinența probelor se referă la calitatea conținutului acestora, însă admisibilitatea lor vizează forma procesuală de administrare (art. 122 din CPC).

Veridicitatea probelor este acea calitate a probelor caracterizată prin furnizarea unei informații ce corespunde realității. Potrivit art. 130 alin. (5) din CPC „Proba este declarată ca fiind veridică dacă instanța constată prin cercetare și comparare cu alte probe că datele pe care le conține corespund realității”. A constata veridicitatea unei probe înseamnă a aprecia dacă martorul spune adevărul despre existența sau inexistența anumitor fapte, dacă corespund realității datele ce se conțin într-un anumit document etc. Veridicitatea probelor poate fi determinată după următoarele reguli [3, p. 228]:

- este veridică acea probă care este obținută dintr-o sursă de informație de o înaltă încredere. De exemplu, veridicitatea depozițiilor martorului depinde de condițiile în care a avut loc perceperea, memoria și apoi relatarea evenimentelor. Dacă capacitatea de a memora și a relata unei persoane ce este audiată în calitate de martor este scăzută, atunci și veridicitatea acestei probe este îndoielnică. De asemenea, dacă un anumit document conține anumite ștersături ale unor semne, această informație poate fi una neveridică.

- veridicitatea probei se verifică prin suprapunerea ei altor probe. Constatarea informațiilor contradictorii furnizate de mai multe probe interdependente indică asupra lipsei de veridicitate. Pe lângă toate acestea un rol important îl are aprecierea relațiilor dintre persoanele ce participă la proces în special a martorilor. De exemplu, ar fi incorect ca hotărîrea instanței de judecată să fie întemeiată doar pe depozițiile martorului, care este rudă apropiată a reclamantului sau a pîrîtului, ci, pentru a se convinge instanța despre obiectivitatea lor, mai este necesar de a suprapune aceste depoziții cu alte probe [3, p. 228].

- veridicitatea probei se verifică prin aprecierea în ansamblu a tuturor probelor administrate în legătură cu examinarea pricinii civile. În cazul înscrisurilor Codul de procedură civilă prevede expres modalitatea de constatare a veridicității acestor probe. La evaluarea documentelor și altor înscrisuri, instanța judecătorească trebuie să se încredințeze, în raport cu alte probe, că documentul conține toate elementele prescriptibile unor astfel de documente. La constatarea veridicității copiei de pe document sau de pe un alt înscris, instanța judecătorească verifică procedeul tehnic de copiere, garantarea identității cuprinsului copiei cu cel al originalului, modul de conservare a copiei (art. 139 alin. (2) și (3) din CPC).

b) *criteriile sistemice de apreciere a probelor: legătura reciprocă a probelor și suficiența pentru soluționarea pricinii.*

Legătura reciprocă a probelor este un criteriu de apreciere a probelor care impune excluderea oricăror contradicții sau anumite divergențe în cumulul probelor, și concomitent stabilirea legăturii sistemice a probelor. Procedura de

apreciere a probelor are o consecutivitate logică. Pentru a face o concluzie asupra veridicității probelor instanța de judecată numai prin comparare cu toate probele. Comparația aplicată la aprecierea totalității probelor pertinente și admisibile permite de verifica anumite probe cu ajutorul altora și de a face o concluzie nu numai în privința veridicității, dar și a suficienței probelor pentru constatarea corectă a circumstanțelor pricinii [7, p. 144-145]. În această ordine de idei legătura reciprocă a probelor este un criteriu interdependent în determinarea suficienței probelor.

Suficiența probelor este calitatea totalității probelor necesare pentru examinarea și soluționarea pricinii civile. Pentru fiecare pricină civilă, concretă, suficiența probelor se determină în mod individual. Probele sunt suficiente numai atunci când instanța de judecată, ținând cont de probele existente la dosar, este în stare să soluționeze pricina civilă. Din acest considerent suficiența probelor este un criteriu calitativ și nu unul cantitativ. Astfel, proba indirectă unică la dosar de fiecare dată nu va fi suficientă, deoarece permite doar de a face presupuneri despre faptele ce urmează a fi dovedite. De asemenea, sunt insuficiente probele ce contravin reciproc și probele îndoielnice (depozițiile martorilor cointeresați în soluționarea pricinii, explicațiile părților care nu sunt suprapuse altor probe etc.). Probele insuficiente nu pot fi puse la baza hotărârii pînă când acest neajuns nu va fi eliminat pe calea colectării probelor suplimentare [3, p. 229]. Astfel, conform art. 139 alin. (4) din CPC, instanța de judecată nu poate considera dovedit un fapt adevărat numai prin copia de pe document, dacă originalul este pierdut, iar copiile de pe el prezentate de părți

nu sunt identice, rămînd imposibilă determinarea prin intermediul altor probe a adevăratului cuprins al originalului.

Instanța de judecată urmează să expună aprecierea probelor în hotărîre sau în alt act de dispoziție judecătorească motivat. Alin. (4) al art. 130 din CPC prevede obligația instanței privind expunerea aprecierii probelor prin reflectarea în hotărîre a motivelor și concluziilor sale privind admiterea unor probe și respingerea altor probe, precum și argumentarea preferinței unor probe față de altele.

Concluzie. La aprecierea probelor instanța de judecată urmează a se conduce de principiile legale de apreciere a probelor, inclusiv de criteriile individuale și sistemice ale aprecierii lor. Unele din termenii utilizați de legiuitor în reglementarea aprecierii probelor în procesul civil se dublează, reprezentînd o tautologie. Prin urmare, legiuitorul urmează a exclude termenii legislativi utilizați în conținutul art. 130 din CPC evidențiați în conținutul prezentului articol.

Referințe bibliografice

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova. Nr. 225-XV din 30 mai 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.06.2003, nr. 111-115/451.
2. Gavjuc S. Principiul nemijlocirii ședinței de judecată – regulă specifică a judecării cauzelor în procesul penal. În: *Legea și viața*, 2009, nr. 7.
3. Гражданский процесс, учебник под ред. В. В. Яркова, 5-изд., Wolterskluwer, Москва: 2004.
4. Гражданский процесс, учебник под ред. М.К. Треушникова, 3-изд. Городец-издат, Москва: 2001.
5. Гражданское процессуальное право, учебник под ред. Шакарян М. С., Изд. Проспект, Москва: 2004.
6. Курылев С. В. Основы теории

доказывания в советском правосудии. Изд. БГУ, Минск, 1969.

7. Лельчицкий К. И. Проблемы оценки доказательств в гражданском процессе. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тверь, 2008.

8. Фаткулин Ф. Н. Общие проблемы процессуального доказывания. Казань, 1976.